

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет реабілітаційної педагогіки та соціальної роботи
Кафедра спеціальної педагогіки та спеціальної психології

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Формування інтернальності у підлітків із порушенням опорно-рухового апарату засобами реабілітаційного театру

Виконала студентка групи СОМ-2(2)
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Усенко Людмила Миколаївна
Керівник: Позднякова О. Л.
Рецензент: Ніколенко Л. М.
Нормоконтроль ___Ю. С. Дерев'янку

Запоріжжя
2020 р.

РЕФЕРАТ

Магістерська робота: 55 с., 3 табл., 5 рис., 71 джерело, 7 додатків.

Об'єкт дослідження: інтернальність підлітків з особливими освітніми потребами.

Мета роботи: теоретично обґрунтувати та експериментально дослідити вплив засобів реабілітаційного театру на формування інтернальності підлітків із порушеннями опорно-рухового апарату.

Методи дослідження: узагальнення та систематизація, аналіз наукової літератури, спостереження, бесіда, діагностичні методи, експеримент, математичні методи обробки даних.

Інтернальність або суб'єктивний локус контролю – суб'єктивне сприйняття локалізації причин поведінки у себе. Поняття локус контролю введено американським психологом Дж. Роттером. Пік сензитивності для розвитку соціальної відповідальності становить підлітковий вік, що характеризується активним включенням індивіда в соціальне оточення. Тому ми вважаємо цей етап розвитку дитини особливо важливим для формування інтернальності. Реабілітаційний театр – це окремий вид мистецтва, в якому важливим є не кінцевий продукт, а сам процес його створення. Реабілітація підлітків, що мають психофізичні порушення за допомогою компонентів театрального мистецтва вивчається дуже поверхово в рамках загальної арт-терапії для дітей з особливими освітніми потребами. Реабілітаційний театр та його вплив на розвиток дитини, що має порушення опорно-рухового апарату мало вивчене питання, яке потребує більш глибокого дослідження.

ІНТЕРНАЛЬНІСТЬ, ОСОБЛИВІ ОСВІТНІ ПОТРЕБИ, ПОРУШЕННЯ
ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ, КОРЕКЦІЙНА РОБОТА, ПІДЛІТКОВИЙ
ВІК, РЕАБІЛІТАЦІЙНИЙ ТЕАТР, ЗАСОБИ ТЕАТРАЛЬНОГО
МИСТЕЦТВА

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Особистість не повинна самотійно нести відповідальність за своє життя, але це є її ексклюзивним правом. І, чим раніше людина усвідомить цю даність, тим краще буде для її майбутнього в цілому. Тому у сучасному світі гостро постає питання формування інтернальності особистості для її більш гармонійної життєдіяльності.

Синонімом до поняття «інтернальність» є словосполучення «суб'єктивний локус контролю», який оцінюється за шкалою інтернальності-екстернальності від високо інтернального до високо екстернального. Поняття локус контролю введено американським психологом Дж. Роттером. У дослідженнях вітчизняних науковців Т. Титаренко, Г. Обманової, Н. Стаднік, В. Тернопільської та інших розкриваються психологічні механізми формування інтернальності у осіб різного віку, де відповідальність розуміється авторами як особливий мотив людських вчинків, смисловий принцип регуляції поведінки.

Інтернальність або суб'єктивний локус контролю – суб'єктивне сприйняття локалізації причин власної поведінки. Проблему розвитку інтернальності в загальному понятті висвітлюють у своїх дослідженнях такі сучасні вітчизняні вчені, як А. Титаренко, О. Буковська, Л. Петько, Н. Левус, Л. Татомир та ін. Наразі гостро постає питання визначення локусу контролю особистості, починаючи вже зі шкільного віку.

Одним із дієвих засобів формування інтернального локусу контролю може виступати реабілітаційний театр, який є окремим видом мистецтва, де акцент робиться не на кінцевий продукт, а на сам процес його створення. Питання застосування театрального мистецтва як засобу реабілітації досліджували М. Річардсон, Е. Гектман (Великобританія), М. Наумбург (США). Про це у своїх дослідженнях зазначають такі сучасні вітчизняні

науковці та фахівці, як В. Нечипоренко, О. Позднякова, М. Дергач, Г. Локарева, Н. Стадніченко, В. Любота та ін..

Дослідження локусу контролю саме підлітків, які мають особливі освітні потреби є актуальним, адже в сучасному світі соціум намагається різними засобами інтегрувати дітей з психофізичними порушеннями в суспільство, при цьому часто не даючи їм рівне право нести відповідальність за своє життя, за свої помилки і перемоги, за свій особистий вибір. Але, існує «майданчик», де вони можуть робити помилки, переживати різні життєві ситуації і все це не буде мати негативних наслідків, а навпаки буде допомагати опанувувати свою психофізику та вчитися гармонійно реагувати в певних обставинах – це театр. У роботі з дітьми, що мають порушення розвитку, він виступає реабілітаційним засобом, який надає змогу розвивати відповідальність та інші важливі якості особистості.

Все вищезазначене і обумовило вибір теми магістерської роботи «Формування інтернальності у підлітків із порушенням опорно-рухового апарату засобами реабілітаційного театру».

Об'єкт дослідження – інтернальність підлітків із порушенням опорно-рухового апарату.

Предмет дослідження – засоби реабілітаційного театру, які розвивають суб'єктивний локус контролю у підлітків із порушенням опорно-рухового апарату.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальному дослідженні впливу засобів реабілітаційного театру на формування інтернальності підлітків із порушенням опорно-рухового апарату.

Мета дослідження зумовила виконання наступних завдань:

1. Проаналізувати стан розробки проблеми розвитку інтернальності в підлітковому віці у зарубіжній та вітчизняній літературі.

2. Розкрити зміст та сутність реабілітаційного театру як засобу формування інтернальності у підлітків із порушенням опорно-рухового апарату.

3. Виявити домінуючий тип локусу контролю у підлітків із порушенням опорно-рухового апарату.

4. Розробити, апробувати та довести ефективність методики формування інтернальності у підлітків із порушенням опорно-рухового апарату засобами реабілітаційного театру.

Методи дослідження: узагальнення та систематизація, аналіз наукової літератури, спостереження, бесіда, діагностичні методи (адаптація опитувальника Роттера: тест-опитувальник рівня суб'єктивного контролю – «РСК», автори адаптації: Є. Бажин, О. Голинкіна, О. Еткінд;), експеримент, математико-статистичні методи обробки даних (t-критерій Стьюдента).

Методологічні засади дослідження:

- вчення про поняття інтернальності (І. Бех, О. Буковська, Т. Гурлева, Г. Дьоміна, Л. Канішевська, К. Муздибаєв, Г. Обманова, Т. Кетлер-Митницька, Н. Левус, Л. Петько, О. Сидоренко, Н. Стаднік, Л. Татомир, В. Тернопільська);

- теорія локус контролю (Дж. Роттер);

- вчення про практичний взаємозв'язок театральної та корекційної педагогіки та про структуру реабілітаційного театру (М. Дергач, В. Любота, В. Нечипоренко, О. Позднякова, Г. Локарева, Н. Стадніченко, Ф. Міндлін).

Теоретичне значення роботи полягає в систематизації наукової інформації щодо розвитку інтернальності у підлітків із особливими освітніми потребами.

Практична цінність дослідження полягає в тому, що отримані результати можуть бути використані у роботі психологів, керівників інклюзивних творчих об'єднань та педагогів інклюзивної освіти в процесі корекційної роботи з підлітками із порушенням опорно-рухового апарату.

Базами досліджень виступили заклади освіти – комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради та комунальний заклад «Запорізька спеціальна загальноосвітня школа-інтернат №1» Запорізької обласної ради.

Апробація результатів дослідження відбулась на XXVIII Міжнародній науковій конференції студентів і молодих учених (м. Запоріжжя, 13 листопада 2019 р.). Результати дослідження відображено у збірці наукових праць студентів Хортицької національної академії (м. Запоріжжя, 2020 р.).

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та додатків.

ВИСНОВКИ

Аналіз наукової літератури та проведене експериментальне дослідження дозволили сформулювати такі висновки.

1. Інтернальність (суб'єктивний локус контролю) – це суб'єктивне сприйняття локалізації причин поведінки у себе чи інших (Дж. Роттер).

У наукових дослідженнях І. Беха, О. Буковської, К. Муздибаєва, Г. Обманової, Т. Гурлевої, Г. Дьоміної, Л. Канішевської, Т. Кетлер-Митницької, Н. Левус, Л. Петько, О. Сидоренко, Н. Стаднік, Л. Татомир, В. Тернопільської та ін. розкриваються психологічні механізми формування в осіб різного віку відповідальності, яка розуміється авторами як особливий мотив людських вчинків, смисловий принцип регуляції поведінки. Окремі аспекти цього питання набули висвітлення у працях, спрямованих на виявлення особливостей прояву відповідального ставлення в процесі спілкування у різних видах діяльності: трудової, ігрової, навчальної та театральної.

Л. Виготський, В. Синьов, С. Миронова, Л. Люндквіст, О. Колишкін, В. Бочелюк, М. Боришевський, Д. Шульженко, А. Шевцов, А. Колупаєва, Н. Когутяк, В. Липа, І. Холковська розкривають особливості психологічного розвитку людей з інвалідністю та говорять про важливість сприйняття їх, як повноцінних членів соціуму, які мають такі ж права та обов'язки, а отже можуть нести особисту відповідальність.

Відповідальність – це якість особистості, при якій вона сама відповідає за власний вибір та розуміє причинно-наслідкові зв'язки у своєму житті. Відповідальність як і будь-яка інша якість особистості формується в процесі життя та піддається коригуванню. Відповідальна дитина не повинна відповідати моральним принципам та цінностям суспільства, вона може мати свою точку зору, навіть, якщо весь світ вважає інакше. Але, при цьому, дитина повинна розуміти, що вона несе особисту відповідальність за свій

вибір. Відповідальність не суперечить свободі, вона є логічним її наслідком, що об'єднує низку вчинків особистості у життєвий шлях людини.

2. Існує багато засобів розвитку суб'єктивного локусу контролю в цілому, чимало засобів арт-терапії, серед яких розглядається і терапія за допомогою театральних компонентів. Застосування методик театральної направленості в розвитку особистості, що має певні психофізичні порушення, вивчається в роботах В. Нечипоренко, М. Дергач, В. Люботи, О. Позднякової, Н. Стадніченко, Ф. Міндліна та ін. Саме як засіб формування інтернальності, реабілітаційний театр є недостатньо дослідженим напрямом. На практиці існують показники позитивного впливу на формування відповідальності та в цілому на реабілітацію дітей з особливими освітніми потребами саме засобами театального мистецтва.

Театр – це «майданчик», де люди мають унікальну можливість робити помилки, апробувати нові моделі поведінки, переживати різні життєві ситуації і все це не матиме негативних наслідків, а допомагатиме особистості глибше розуміти себе та вчитися брати відповідальність за власний вибір. За допомогою засобів театального мистецтва, можлива успішна реабілітація та соціалізація дітей та молоді з особливими освітніми потребами, формування у них інтернального локусу контролю. Інтеграція реабілітаційного компоненту в художньо-естетичну діяльність є результативним засобом роботи з дітьми і молоддю, які мають особливості психофізичного розвитку, що забезпечує їх більш успішну самореалізацію в соціумі.

3. Отримані в ході констатувального дослідження дані свідчать про те, що у підлітків із порушенням опорно-рухового апарату експериментальної групи за всіма шкалами інтернальність переважно на середньому рівні, але є і низькі показники, що може впливати на подальше зниження почуття відповідальності. Констатовано, що у підлітків із порушенням опорно-рухового апарату локус контролю межує між екстернальністю та інтернальністю, що вказує на невизначеність і потребує цілеспрямованого формування.

4. Навчальна програма «Реабілітаційний театр» стала основою для розробки Програми формування інтернальності у підлітків із порушенням опорно-рухового апарату.

Програма формування інтернальності – системно організований комплекс заходів, спрямованих на розвиток суб'єктивного локусу контролю, зростання почуття відповідальності, відновлення чи компенсацію порушених функцій організму та працездатності школярів, розвиток у них культурно-дозвіллевих навичок у процесі різнопланової художньо-естетичної діяльності. Всі освітні дисципліни сприяють фізичній та соціальній реабілітації дітей та молоді з особливостями психофізичного розвитку, тому програма включає такі напрямки: «Історія театру»; «Історія музики»; «Історія костюму та грим»; «Акторська майстерність»; «Сценічна мова»; «Вокал»; «Сольфеджіо»; «Інструментальна музика» (фортепіано, барабани, гітара, та інші інструменти за вибором вихованця); «Ритміка»; «Хореографія» та «Сценічний рух».

Отримані дані формувального експерименту опрацьовано методами математичної статистики – t-критерій Стьюдента. Математично доведено, що Програма формування інтернальності є ефективною методикою корекційної роботи з підлітками із порушенням опорно-рухового апарату.

Дане дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми. Перспектива подальших наукових розвідок полягає у продовженні корекційно-розвивальних заходів за навчальною програмою «Реабілітаційний театр» з підлітками із порушенням опорно-рухового апарату.